



Vattentjänstplan för Valdemarsviks kommun



Innehållsförteckning

1	Begreppslista	3
2	Inledning	5
2.1	Syfte	5
2.2	Arbetsprocess	5
2.3	Kopplingar till befintliga planer	5
2.4	Avgränsningar	6
3	Planeringsförutsättningar	6
3.1	Invånare och bebyggelseplanering	6
3.2	Vattenförekomster och status	7
3.3	Ett förändrat klimat	7
4	Nuläge och framtida behov för VA-försörjning	8
4.1	Kommunal dricksvattenförsörjning	9
4.2	Kommunal spillvattenhantering	10
4.3	Kommunal dagvattenhantering	11
4.4	Ledningsnät	11
5	VA-anläggningens påverkan vid skyfall	12
5.1	Definition av skyfall	12
5.2	Påverkan och åtgärder på VA-anläggningen vid skyfall	12
6	Utökning av verksamhetsområden	13
6.1	Befintlig bebyggelse	14
6.1.1	Modell för bedömning av behov och prioritering	14
6.1.2	Resultat från behovsbedömning	15
6.2	Nyexploatering	17
6.3	Hantering av enskilt VA i väntan på VA-utbyggnad	17
6.4	Ersättning av onyttigbliven anläggning	18
7	VA-taxa	18
8	Enskild VA-försörjning	19
8.1	Tillsyn av enskilda avloppsanläggningar	19
9	Miljöbedömning	19
10	Referenser	20
Bilaga 1 Miljöbedömning		



1 Begreppslista

Allmän VA-anläggning

De anläggningar som krävs för den allmänna VA-försörjningen. Det kan vara vattenverk, reningsverk, ledningsnät med mera.

Allmän vatten- och avloppsförsörjning

Försörjning av vatten eller avlopp med anläggningar som kommunen äger eller har rättsligt bestämmande över och som har anordnats för att uppfylla kommunens skyldigheter enligt lagen om allmänna vattentjänster.

Avloppsvatten

Ett gemensamt namn och samlingsbegrepp för dagvatten och spillvatten.

Behovsbedömning

Enligt 6 § lagen om allmänna vattentjänster (SFS 2006:412) har kommunen en skyldighet att ordna allmänna vattentjänster för befintlig eller blivande bebyggelse i ett större sammanhang som har behov utifrån ett hälso- och/eller miljöperspektiv. För att veta om en bebyggelse har behov görs en behovsbedömning som utgår från ett antal hälso- och miljöparametrar.

Bräddning

Ett tillfälligt utsläpp av orenat avloppsvatten som görs när ett ledningsnät eller ett reningsverk blir överbelastat. Det kan ske om stora mängder vatten kommer in i ledningsnätet på kort tid, till exempel vid kraftiga regn, snösmältning, höjda vattennivåer, hydraulisk överbelastning samt driftavbrott.

Dagvatten

Regn och smältvatten som tillfälligt rinner på markytan.

Dricksvatten

Vatten avsett att drickas av människor. Är ett livsmedel enligt livsmedelslagstiftningen.

Enskild VA-försörjning

VA-försörjningen ombesörjs av fastighetsägaren eller en samfällighetsförening. De anläggningar som anordnas för vatten- och/eller avloppsförsörjningen ingår inte i den allmänna VA-anläggningen.

Kombinerade ledningar

Ledningar där dagvatten och spillvatten leds bort i samma ledning.

Kommunal VA-försörjning

Ett vardagligt uttryck för allmän VA-försörjning, se *Allmän vatten- och avloppsförsörjning*.

Personekvivalent (PE)

Används vid dimensionering av avloppsanläggningar. Med en personekvivalent menas den mängd föroreningar som motsvarar det genomsnittliga utsläppet per person och dag.

Recipient

Det vattendrag, sjö eller hav som tar emot dagvatten och renat spillvatten.



Råvatten

Grund- eller ytvatten som efter beredning kan användas till dricksvatten.

Skyfall

Skyfall innebär att stora mängder nederbörd kommer på kort tid. SMHI:s definition av skyfall är minst 50 mm nederbörd på en timme eller minst 1 mm nederbörd på en minut. Det motsvarar ett regn så kraftigt att sannolikheten att det inträffar under ett givet år är 1 %.

Spillvatten

Vatten från toalett, dusch, disk, tvätt och bad.

Tillskottsvatten

Samlingsbegrepp för vatten som utöver spillvatten avleds i spillvattenförande avloppsledning. Tillskottsvatten kan vara dagvatten, dränvatten, inläckande sjö- och havsvatten eller dricksvatten. Inkluderar även medvetet inkopplat vatten, som till exempel i kombinerade system eller tillåtna dräneringsanslutningar.

VA

Förkortning av "vatten och avlopp".

VA-försörjning

Leverans av dricksvatten samt bortledande och omhändertagande av spillvatten och dagvatten.

VA-huvudman

VA-huvudman är den som äger och ansvarar för den allmänna VA-anläggningen.

VA-taxa

Anger vilken avgift fastighetsägare ska betala för att få använda allmänna VA-tjänster. Taxan beslutas av kommunfullmäktige.

Vattenförekomst

I princip allt vatten i Sverige, förutom det öppna havet, är indelat i mindre enheter som kallas vattenförekomster. Detta görs för att kunna beskriva tillståndet i vattnet och bedöma vilka mål (miljökvalitetsnormer) som ska gälla för varje vattenförekomst.

Vattenförvaltningen

Vattenförvaltning är ett samlingsord för det arbete som görs med vatten av svenska myndigheter för att uppfylla EU:s vattendirektiv.

Vattentjänster

Sammanfattande benämning på de vattentjänster som finns; leverans av dricksvatten, omhändertagande av spillvatten och dagvatten.

Verksamhetsområde

Det geografiska område inom vilket en eller flera vattentjänster har ordnats eller ska ordnas genom en allmän VA-anläggning.



2 Inledning

Att planera för vatten och avlopp (VA) är en nödvändighet för att få en hållbar VA-försörjning som främjar god hälsa och en bra miljö. Detta kräver ett nära samarbete mellan VA-huvudmannen och kommunens övriga förvaltningar för att säkerställa att de kommunala utvecklingsplanerna gällande till exempel bebyggelse och klimatanpassning går hand i hand med VA-huvudmannens planer gällande förnyelse, utbyggnation och andra åtgärder i den allmänna VA-anläggningen. Det är också viktigt att ha en långsiktig plan som tydliggör var kommunal respektive enskild VA-försörjning planeras så att medborgarna får kännedom om vilka förutsättningar som gäller för den egna fastigheten.

Riksdagen fattade i juni 2022 beslut om ändringar i lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster (LAV). Ändringen innebär att det ställs krav på att alla kommuner ska ha en antagen vattentjänstplan. Vattentjänstplanen ska redogöra för kommunens långsiktiga planering för hur behovet av allmänna vattentjänster ska tillgodoses. Vattentjänstplanen ska också innehålla kommunens bedömning av vilka åtgärder som behöver vidtas för att de allmänna vatten- och avloppsanläggningarna ska fungera vid en ökad belastning på grund av skyfall.

Vattentjänstplanerna vänder sig till kommunens invånare, beslutsfattare och myndigheter.

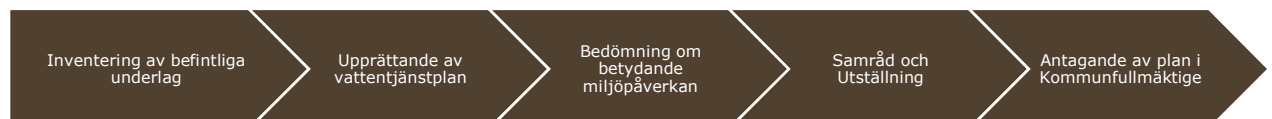
Vattentjänstplanen antas av Valdemarsviks kommunfullmäktige och ska sedan ses över minst vart fjärde år. Vattentjänstplanen sträcker sig över tre mandatperioder och innefattar därför 12 år. Ansvarig för uppföljning och revidering är Valdemarsviks kommun. Planen är inte juridiskt bindande.

2.1 Syfte

Vattentjänstplanen, tillika VA-plan, visar Valdemarsviks kommuns långsiktiga planering avseende att tillgodose behovet av kommunalt vatten och avlopp samt vilka åtgärder som ska vidtas för att den allmänna vatten- och avloppsanläggningen ska fungera vid skyfall. Planen innehåller även en miljöbedömning för de åtgärder som föreslås.

2.2 Arbetsprocess

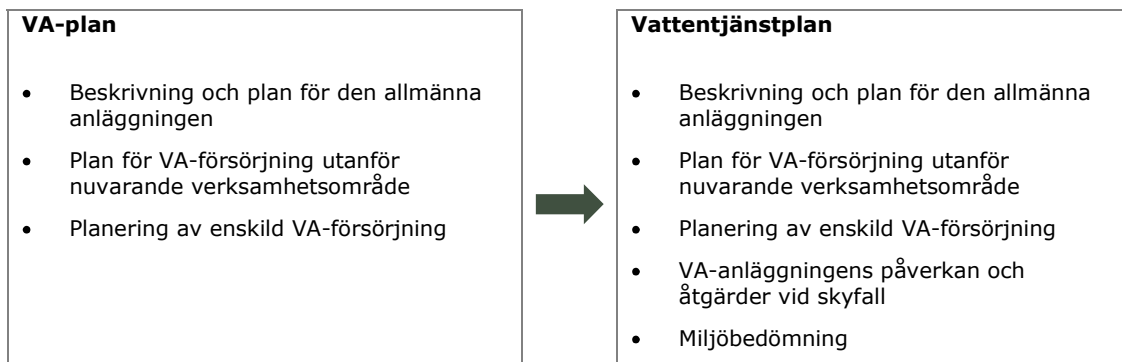
Arbetet med att ta fram, samråda och besluta om vattentjänstplanen för Valdemarsviks kommun har utgått från Svenskt Vattens "Vägledning vid framtagande av vattentjänstplan (M152)". Arbetet har genomförts enligt stegen i Figur 1:



Figur 1. Övergripande arbetsprocess för framtagande av vattentjänstplanen.

2.3 Kopplingar till befintliga planer

Vattentjänstplanen kommer att ersätta Valdemarsviks kommuns nuvarande utkast till VA-plan från 2016, vilken inte har fastställts. Innehållet i VA-planen har inarbetats och uppdaterats i denna vattentjänstplan samt kompletterats med påverkan och åtgärder för den allmänna VA-anläggningen vid skyfall samt en miljöbedömning, se Figur 2.



Figur 2. VA-planen ersätts av vattentjänstplanen.

Vattentjänstplanens innehåll bygger främst på det tidigare utkastet till VA-plan med tillhörande VA-översikt samt på gällande översiktsplan. Detta för att säkerställa att innehållet i planerna överensstämmer med varandra.

Åtgärdsprogrammet för södra Östersjöns vattendistrikt 2022-2027 beskriver de orsaker och problem som finns i vattendistriktets vatten samt vilka åtgärder som myndigheter och kommuner ska sätta in för att komma tillrätta med problemen. En åtgärd är att kommunerna i samverkan med länsstyrelserna ska utveckla vatten- och avloppsvattenplaner. Vattentjänstplanen ersätter den befintliga VA-planen i detta avseende.

2.4 Avgränsningar

Vattentjänstplanen redovisar kommunens ställning till nuvarande och framtida verksamhetsområden för kommunalt vatten och avlopp. Den behandlar endast översiktligt hur kommunen ska hantera enskilda VA-lösningar.

Gällande skyfall beskriver planen påverkan och åtgärder för hur den allmänna VA-anläggningen behöver anpassas för att fungera vid en ökad belastning. Övriga åtgärder som planeras i kommunen kopplade till skyfall omfattas inte av denna plan.

3 Planeringsförutsättningar

3.1 Invånare och bebyggelseplanering

Antalet permanentboende i Valdemarsviks kommun i december 2024 var 7 525 personer enligt SCB. Enligt en befolkningsprognos för 2025-2034 (Statisticon) förväntas kommuninvånarantalet att minska till 7 162 personer år 2034. Under sommarhalvåret dubblas kommunens befolkning. Antalet fritidsboenden uppgår till cirka 2 900 hushåll. Prognos saknas för utvecklingen av antal fritidsboende, men utvecklingen hittills är att fritidsboendet i kommunen ökar.

Den ojämna belastningen över året med ett mycket stort antal sommarboende i Gryt-Fyrudden i förhållande till den bofasta befolkningen samt standardhöjningen i fritidshusen utgör särskilda utmaningar för kommunen.

De platser och områden där man förutspår en bebyggelseutveckling är i Valdemarsvik samt i skärgårdsområdet runt Gryt-Fyrudden. På sikt när en ny sträckning av väg E22 byggs förbi Söderköping kan även Ringarum bli aktuellt för nybebyggelse.

Bebyggelseutvecklingen beskrivs mer detaljerat i kommunens översiktsplan.

3.2 Vattenförekomster och status

EU:s ramdirektiv för vatten anger att alla vatten ska ha minst "god status" och att inga vattens status får försämrats. I Sverige kallas implementeringen av direktivet för vattenförvaltningen. Sveriges hav, sjöar, vattendrag och grundvatten över en viss storlek har delats in i vattenförekomster som har analyserats och klassificerats. Ytvatten klassificeras i kategorierna ekologisk respektive kemisk status och grundvatten i kategorierna kemisk och kvantitativ status. Varje vattenförekomst har en miljökvalitetsnorm kopplad till sig som beskriver den kvalitet vattenförekomsten ska uppnå till en viss tidpunkt vilket oftast är god ekologisk samt kemisk status. Vart sjätte år görs en ny kartläggning och klassificering av vattenförekomsterna för att kunna bestämma nödvändiga åtgärder inför nästa sexårscykel. Föreskrifter kring miljökvalitetsnormerna är reglerade i miljöbalkens kapitel 5.

I den internetbaserade databasen VISS, Vatteninformationssystem Sverige¹ kan man se samtliga större vattenförekomsters status. I översiktsplanens kapitel 5.3 Vattenmiljö, finns även en sammanställning av status för Valdemarsviks vattenförekomster.

Övergödning påverkar en vattenförekomsts ekologiska status och därmed möjligheten att uppnå miljökvalitetsnormerna för vatten. Utsläpp från enskilda avlopp är en av orsakerna till övergödning och finns därför med som en parameter i behovsbedömningen för utbyggnad av den allmänna anläggningen, se vidare i kapitel 6. Andra källor till övergödning är t.ex. läckage från jord- och skogsbruk samt utsläpp från avloppsreningsverk och industrier.

3.3 Ett förändrat klimat

Klimatförändringarna medför stora utmaningar för samhällsplaneringen. Kraftig nederbörd, även kallat skyfall, kommer enligt SMHI-rapporten *Framtidsklimat i Östergötlands län* att bli allt vanligare och inträffa med allt större intensitet. Som en följd av detta kommer ras, skred och översvämningar bli allt vanligare. Dessutom kommer havsnivån att höjas och stormar som medför höga vattenstånd och vågor bli vanligare, vilket ökar risken för olyckor. Även risken för långvarig torka förväntas öka till följd av klimatförändringarna. Detta kan utgöra hot mot vattenförsörjningen, särskilt i grundvattentäkter.

Det förändrade klimatet kan innebära stora kostnader för kommunen och fastighetsägare. I Valdemarsviks kommun utgör översvämningar ett problem redan idag. De små vattendragen Fifallaån och Vammarsmålaån har båda sitt utlopp till havet i centrala Valdemarsvik och vattendragen får snabbt höga flöden vid kraftiga regn eller snabb snösmältning. I kombination med högt vattenstånd i havet innebär detta betydligt större risk för översvämningar i framtiden. För att förebygga de skador som detta kan medföra är det nödvändigt att såväl bebyggelse som infrastruktur anpassas.

¹ <https://viss.lansstyrelsen.se/Maps.aspx>



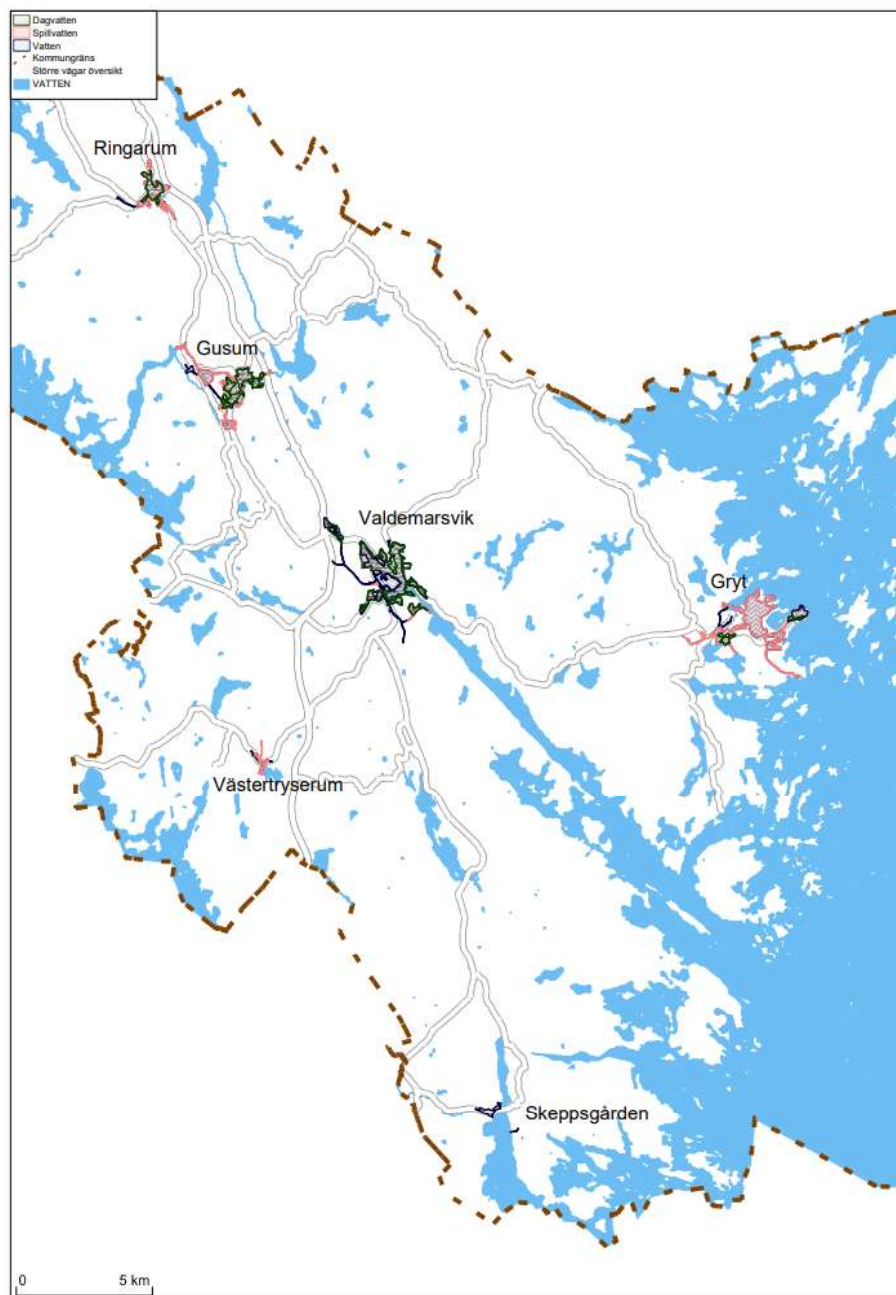
Figur 3. Översvämning vid Mossebo efter ett intensivt regn.

4 Nuläge och framtida behov för VA-försörjning

Valdemarsviks kommun är som VA-huvudman ansvarig för att inom verksamhetsområdet för kommunalt vatten, spillvatten och dagvatten utreda, anlägga och driva allmänna VA-anläggningar. Verksamhetsområdet utgör en juridisk gräns inom vilket vattentjänstlagens bestämmelser gäller. I Valdemarsviks kommun finns verksamhetsområden som innefattar i huvudsak centralorten Valdemarsvik samt orterna Gusum, Ringarum, Västertryserum, Gryt och Skeppsgården. Verksamhetsområdena för de olika vattentjänsterna vattenförsörjning, spillvattenhantering och dagvattenhantering skiljer sig något beroende på behov. Det innebär bland annat att verksamhetsområdet för dagvattenhantering är mindre omfattande jämfört med verksamhetsområdena för vattenförsörjning och spillvattenhantering.

Av kommunens ca 7 500 kommuninvånare är ca 80 % bosatta inom VA-verksamhetsområdet och därmed anslutna till kommunal VA-försörjning. Den övervägande delen av fritidshusen i kommunen ligger utanför verksamhetsområdet, trots det finns en tydlig säsongsvariation med ökad förbrukning under sommarhalvåret.

Befintliga verksamhetsområden för kommunal vatten- och avloppsförsörjning visas översiktligt i Figur 4.



Figur 4. Verksamhetsområden för dagvatten, spillvatten respektive dricksvatten i Valdemarsviks kommun.

VA-anläggningen ska utvecklas så att den kan tillgodose det framtida behovet av vattentjänster. Hänsyn behöver tas till:

- Befintlig bebyggelse som redan är ansluten till den allmänna VA-anläggningen
- Befintlig bebyggelse som ska anslutas till den allmänna VA-anläggningen
- Ny bebyggelse som ska anslutas till den allmänna VA-anläggningen

4.1 Kommunal dricksvattenförsörjning

Det kommunala dricksvattnet produceras vid kommunens fem vattenverk i Valdemarsvik, Gusum, Gryt, Västertryserum och Skeppsgården.



Valdemarsvik, Gusum och Gryt är ytvattenverk där råvattnet tas från sjöarna Yxningen och Koppetorpssjön som har god vattentillgång. Vid vattenverken som försörjer Gusum, Ringarum och Valdemarsvik infiltreras även vattnet genom sandåsar innan det bereds och distribueras till abonnenterna. De tre ytvattenverken producerar sammantaget ca 570 000 m³ vatten per år.

Vattenverken i Västertryserum och Skeppsgården är grundvattenverk, dvs man hämtar råvattnet från grävda eller borrhade brunnar. Verken producerar vardera knappt 2 500 m³ dricksvatten per år.

För att skydda råvattnet mot föroreningar skall vattenskyddsområden inrättas. Att inrätta vattenskyddsområden för sina dricksvattentäkter är en av de bindande åtgärder som kommunerna ska genomföra enligt vattenmyndigheternas åtgärdsprogram för vatten². När en kommun eller länsstyrelse inrättar ett vattenskyddsområde följer ofta en rad restriktioner med detta. Restriktionerna kan till exempel gälla vilka ämnen som får användas inom vattenskyddsområdet eller vilka aktiviteter som är tillåtna. Kommunen arbetar för närvarande med att revidera vattenskyddsområdet för Yxningen.

Vattendomar finns för vattentäkterna Fallingeberg som försörjer Valdemarsvik, Koppetorpssjön som försörjer Gryt, samt Frörum som försörjer Gusum och Ringarum.

På grund av kvalitetsanmärkningar på det vattenverk som försörjer Valdemarsvik utreds hur en ny anläggning kan utformas som på sikt ska ersätta det befintliga vattenverket. Vid planering av verket tas höjd för att på sikt även kunna försörja Gusum och Ringarum.

Från vattenverken pumpas dricksvattnet ut i kommunens ledningsnät för att nå sina slutkunder. Reservoarer (vattentorn) finns i Valdemarsvik och Gusum för att klara belastningstoppar, försörjning vid större driftavbrott samt för att uppnå ett jämnare tryck i ledningarna. För att nå områden som ligger långt bort eller är högt belägna finns även tryckstegringsstationer längs ledningsnätet som höjer trycket i dricksvattenledningen.

4.2 Kommunal spillvattenhantering

Spillvatten är vatten från toalett, dusch, disk, tvätt och bad. Spillvatten som kommer från kunder anslutna till den allmänna VA-anläggningen renas i ett avloppsreningsverk innan det släpps till recipient, det vill säga mottagande sjö, vattendrag eller hav. Spillvattnet transporteras till reningsverket via ett ledningsnät med tillhörande pumpstationer.

I kommunens fyra avloppsreningsverk behandlas drygt 1 000 000 m³ spillvatten per år. En betydande andel utgörs av tillskottsvatten som är det vatten som utöver spillvatten tillförs i spillvattenledningarna. Tillskottsvatten kan bestå av anslutet dag- eller dräneringsvatten, samt inläckage från marken om ledningarna inte är täta. Genom ledningsförnyelse och omkoppling av felaktiga anslutningar kan mängden tillskottsvatten minska. Medelåldern för kommunens ledningar är hög.

Avloppsreningsverken är alla försedda med tre-steps-reningsteknik enligt nutidens krav. I första steget sker en grovavskiljning av fast material, i steg två sker den biologiska reningsprocessen och i steg tre sker den kemiska reningen. Slammet från

² Kommunernas åtgärd nummer 3: Dricksvattenskydd enligt Åtgärdsprogram för vatten 2022-2027 Södra Östersjöns vattendistrikt.

samtliga reningsverk avvattnas, lagras på platta vid Sandvik och transporteras i förekommande fall till åkermark.

Avloppsreningsverket i Valdemarsvik (Sandvik) är dimensionerat för 5 500 personekvivalenter (PE), Gusum är dimensionerat för upp till 2 000 PE, Gryt är dimensionerat för upp till 2 000 PE och Västertryserum är dimensionerat för 100 PE. För samtliga avloppsreningsverk, med undantag för Gryt, finns i nuläget kapacitet att ta emot en ökad belastning även med hänsyn till säsongsbelastning.

Snäckevarps avloppsreningsverk, dit Gryt och Fyrudden är anslutna, är periodvis hårt belastat under året. Speciellt under storhelger och semesterperioder. Inkommande belastning är i storleksordningen 5-10 gånger högre under semesterperioden jämfört med andra månader på året. Det ökade antalet sommarboende märks också tydligt på vattenförbrukningen som i Gryt-Fyrudden under sommaren uppgår till drygt 10 000 m³ vatten per månad. Det är 3 gånger så mycket som under årets övriga månader vilket riskerar överbelasta avloppsreningsverket. Sett till de senaste åren ökar också vattenförbrukningen år till år.

För att möjliggöra fler anslutningar till Snäckevarps avloppsreningsverk utreds för närvarande hur kapaciteten kan utökas i verket.

EU:s omarbetade avloppsdirektiv trädde i kraft den 1 januari 2025. Sverige har nu till den 31 juli 2027 på sig att införliva bestämmelserna i svensk rätt. Naturvårdsverket ska senast den 30 januari 2026 föreslå nödvändiga författningsändringar. Valdemarsviks kommun bevakar arbetet med de nya bestämmelserna och vad det kan medföra för kommunens VA-försörjning.

4.3 Kommunal dagvattenhantering

Det vatten som via nederbörd avrinner från hårdgjorda (bebyggda) ytor och som behöver avledas kallas i vatten- och avloppsbranschen för "dagvatten". Kommunens dagvattensystem, som består av både dagvattenledningar och diken, dimensioneras enligt branschpraxis för att kunna hantera regn som statistiskt återkommer var 10:e-30:e år, beroende på hur tätbebyggd omgivande bebyggelse är. Vid kraftigare regn än vad dagvattensystemet dimensionerats för rinner nederbörden på markytan. Det är viktigt att bygga hållbara samhällen som kan hantera även större nederbördsmängder.

Dagvattnet genomgår idag inte någon samlad teknisk rening innan det når recipient. Viss naturlig rening i diken, översilningsytor, osv förekommer dock.

Ett arbete har påbörjats med att ta fram en strategi för dagvattenhantering i kommunen. Syftet med strategin är att ge kommunen ett stöd för långsiktigt hållbar hantering och utveckling av dagvattenfrågorna som både tillgodoser dagens behov samt möter framtida utmaningar gällande kvalitet och kvantitet. Strategin ska utgöra ett stöd vid ny- och ombyggnation av bebyggelse och tydliggöra ansvarsfördelningen.

4.4 Ledningsnät

För att anslutna kunder ska få dricksvatten levererat och spillvatten och dagvatten omhändertaget finns ett omfattande ledningsnät anlagt för respektive vattentjänst. Det förekommer också kombinerade ledningar där spillvatten och dagvatten samlas upp i samma ledning. Servisledningar förbinder fastigheter med det kommunala ledningsnätet för de tjänster som verksamhetsområdet anger. Kommunen äger i normalfallet den del av servisen som går mellan huvudledningen och fram till ca 0,5 m utanför fastighetsgräns, där den så kallade "förbindelsepunkten" är belägen.



Resterande del av servisledningen som finns inne på egen fastighet ägs och underhålls av respektive fastighetsägare. Gällande dagvatten kan fastighetsägaren bli hänvisad att leda vatten till ett dike i stället för till en servisledning för dagvatten.

I Valdemarsviks kommun finns ca 11,2 mil dricksvattenledningar, 9,6 mil spillvattenledningar samt 4,4 mil dagvattenledningar exklusive servisledningar. Därutöver finns ett okänt antal mil privatägda ledningar.

Förnyelsetakten för ledningsnätet är i nuläget mycket låg, kommunen arbetar med att ta fram en förnyelseplan.

5 VA-anläggningens påverkan vid skyfall

I Valdemarsviks tätort uppstår en komplex flödessituation vid skyfall. Vattendragen Fifallaån och Vammarsmålaån har båda sitt utlopp till havet i centrala Valdemarsvik och vattendragen får snabbt höga flöden vid kraftiga regn eller snabb snösmältning. Den naturliga flödesdämpningen har minskat i avrinningsområdet på grund av utdikning av mossar och andra åtgärder. Det ger en snabb tillrinning till huvudvattendragen och vattnet når på kort tid Valdemarsviks ledningsnät i vilka flödena däms upp med översvämningar i tätorten som följd. Höga vattenstånd i havet medför liknande problem för VA-anläggningen.

5.1 Definition av skyfall

Skyfall innebär att stora mängder nederbörd kommer på kort tid. SMHI:s definition av skyfall är att det ska komma minst 50 mm nederbörd på en timme eller minst 1 mm nederbörd på en minut. Det motsvarar ett regn så kraftigt att sannolikheten att det inträffar under ett givet år är 1 %. Vatten- och avloppsbranschens branschorganisation, Svenskt Vatten, förespråkar att våra samhällen ska utformas så att skador på byggnader inte uppstår om det kommer regn med en återkomsttid på 100 år. Detta går i linje med Boverkets allmänna råd som utifrån Plan och bygglag (2010:900) anger att mark ska planläggas så att den årliga sannolikheten för att bebyggelse tar skada vid översvämning är mindre än 1/100. Att anpassa samhället för regn kraftigare än ett 100-årsregn anses bli väldigt kostsamt och inte ekonomiskt försvarbart. I utredningen av vilka åtgärder som behöver vidtas för att skydda VA-anläggningens funktion vid skyfall utgår kommunen därför från ett 100-årsregn. Ansvaret i enlighet med Plan- och bygglagen (2010:900) ligger på kommunens samhälls- och detaljplanering. Frågorna ingår inte inom VA-huvudmannens verksamhet som finansieras av VA-taxan.

5.2 Påverkan och åtgärder på VA-anläggningen vid skyfall

Vid ett skyfall överbelastas det kommunala dagvattensystemet och nederbörden avrinner på markytan. En skyfallskartering är utförd i tätorterna för att utreda vilka delar av VA-anläggningen som riskerar påverkas av översvämningarna. De generella problem som främst ses är:

- Överbelastning av dagvattensystemet med marköversvämning som följd.
- Stora mängder tillskottsvatten i spillvattensystemet via felkopplingar, dräneringar och otäta rör.
- Källaröversvämningar på grund av överbelastning av spillvattensystemet.
- Bräddning av orenat avloppsvatten vid ledningsnät, pumpstationer eller reningsverk.

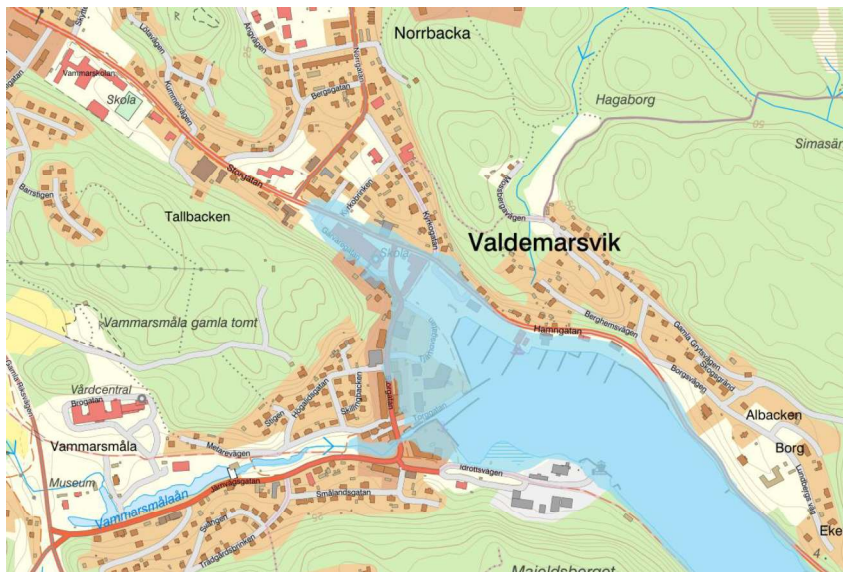
Specifika punkter i VA-anläggningen som riskerar påverkas av skyfall har identifierats i en skyfallsanalys. En åtgärdsplan kommer att utarbetas för att säkerställa att VA-anläggningen ska bibehålla sin funktion även vid skyfall.

Höga vattenstånd i havet medför liknande problem för VA-anläggningen:

- Uppdämning av dagvattenssystemet med marköversvämning som följd.
- Stora mängder tillskottsvatten i spillvattenssystemet genom att havsvatten rinner baklänges via bräddavlopp.

Om kraftiga regn och höga vattenstånd inträffar samtidigt förvärras problemen. Såväl kraftiga regn som högt vattenstånd i havet är händelser som förväntas inträffa allt oftare i takt med att klimatet förändras. Kommunen behöver därför anpassa såväl bebyggelse som VA-anläggning till framtidens klimat. Att utveckla VA-anläggningen till ett robust och klimatsäkert system kräver omfattande åtgärder. Det behöver därför genomföras långsiktigt och samordnas med den förnyelse av VA-ledningsnätet som ändå kommer att behövas.

Figur 5 visar en kartbild över en modellerad extremnivå för framtida havsnivå (år 2100) som ligger 270 cm över nuvarande medelnivå. Modellen kan användas som stöd vid fysisk planering.



Figur 5. Beräknad framtida havsnivå år 2100 (extremnivå 270 cm över nuvarande medelnivå).
Källa: Länsstyrelsen Östergötlands Östgötakarta.

6 Utökning av verksamhetsområden

Kommunens skyldighet att ordna vattentjänster utgår ifrån 6 § Lagen om allmänna vattentjänster, om det med hänsyn till skyddet för människors hälsa eller miljön finns ett behov av att ordna vattenförsörjning eller avlopp i ett större sammanhang för ett befintligt eller blivande bebyggelseområde. Ett större sammanhang innebär enligt rättspraxis 20-30 fastigheter men det kan variera beroende på typ av problem och närhet till vattenförekomster. T.ex. kan problem med dricksvattenkvalitet göra att det inte krävs så många fastigheter eller om recipienten har dålig ekologisk status.

I dessa fall ska kommunen bestämma det verksamhetsområde inom vilket vattentjänsten eller vattentjänsterna behöver ordnas och tillgodose behovet genom en allmän VA-anläggning. Beslut om utökat verksamhetsområde tas av



kommunfullmäktige. Kommunen ska också besluta i vilken prioriteringsordning områdena ska byggas ut.

Utökning av verksamhetsområdet kan ske både inom befintlig bebyggelse eller i samband med exploatering av nya områden.

Efter en ändring av 6 § som infördes under 2022 ska vid behovsbedömningen särskild hänsyn tas till förutsättningarna att tillgodose behovet av en vattentjänst genom en enskild anläggning som kan godtas med hänsyn till skyddet för människors hälsa och miljön. Detta underlättar t.ex. bostadsbyggande i områden som ligger långt från den allmänna VA-anläggningen. Tillägget avser en bedömning av området som helhet och inte enstaka fastigheter inom ett verksamhetsområde. Tillägget innebär inte någon omprövning av tidigare beslut om verksamhetsområden.

I områden där det saknas behov av kommunal VA-försörjning ska VA-försörjningen ske genom enskilda anläggningar eller enskilda gemensamhetsanläggningar.

Utbyggnad av kommunala vattentjänster ska primärt finansieras av anläggningstaxan, men alternativa finansieringsformer kan användas om kommunen anser att särskilda skäl föreligger.

6.1 Befintlig bebyggelse

Befintliga bebyggelseområden med enskilda VA-lösningar kan få behov av kommunala vattentjänster exempelvis på grund av att fritidshusområden omvandlas till permanentbostadsområden, eller att förtätning sker. Behov kan uppstå då området klassas som ett större sammanhang och befintliga enskilda vatten- och avloppslösningar inte längre lever upp till kraven enligt svensk lagstiftning.

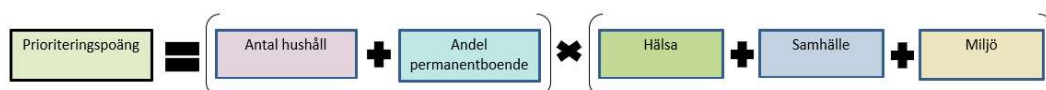
I följande kapitel beskrivs den modell som används i kommunen för att bedöma om ett område ska omfattas av ett kommunalt verksamhetsområde, samt resultatet från kommunens behovsbedömning.

Bedömning och prioritering av områdena sker i samverkan inom kommunen där kompetenser inom miljö och hälsa, planering och teknik ingår.

6.1.1 Modell för bedömning av behov och prioritering

Valdemarsviks kommun har valt att i ett första urval för att bedöma vad som innebär ett "större sammanhang" identifiera områden med minst 10 bostäder med max 100 meters avstånd mellan två bostäder. För de klusterområden som identifieras görs ytterligare en analys med max 200 meters avstånd mellan bostäder för att fånga in eventuella ytterligare närliggande bostäder eller bostadsgrupperingar som kan anses tillhöra det större sammanhanget.

I nästa steg utreds respektive klusterområde vidare för att avgöra om området har ett miljö- eller hälsoskäl som föranleder att området ska inkluderas i det kommunala verksamhetsområdet. För att få en första prioriteringsordning mellan områdena tas också hänsyn till områdets storlek, andel permanentboende samt hur samhällsutvecklingen ser ut. Modellen kan beskrivas översiktligt enligt Figur 6 nedan.



Figur 6. Prioriteringsmodell vid behovsbedömning.



Nivåer på påverkansfaktorerna anges i +, ++ eller +++ som motsvarar en faktor 0 - 1,5 där en högre faktor innebär ett ökat behov. I Tabell 1 till 3 nedan följer en beskrivning av bedömningskriterierna för de olika nivåerna.

Tabell 1. Bedömningskriterier för faktorn "Hälsa".

Hälsa		
+	0	Sannolikheten för påverkan på dricksvatten eller badvatten är låg.
++	0,5	Sannolikheten för påverkan på dricksvatten eller badvatten är måttlig.
+++	1,5	Sannolikheten för påverkan på dricksvatten eller badvatten är hög.

Tabell 2. Bedömningskriterier för faktorn "Samhälle".

Samhälle		
+	0	Området ligger inte i någon av kategori ++ eller +++
++	0,25	Området är ett omvandlingsområde där fritidshus omvandlas till permanentboende med närhet till vatten eller ett område med många nya bygglov.
+++	0,75	Område som följer översiktsplanens princip är att bebyggelse tillkommer i orter, noder och längs kollektivtrafikstråk som förbinder orterna.

Tabell 3. Bedömningskriterier för faktorn "Miljö".

Miljö		
+	0	Området ligger inte i någon av kategori ++ eller +++
++	0,25	Området har hög skyddsnivå (miljöskydd) och bedöms ha en betydande påverkan på en vattenförekomst med "måttlig" status avseende näringsämnen, eller Området ligger inom sekundär zon för vattenskyddsområde, eller Området har betydande påverkan på sjöar, vattendrag eller marina miljöer med kända naturvärden utan formellt skydd.
+++	0,5	Området bedöms ha en betydande påverkan på en vattenförekomst med klassning "dålig" eller otillfredsställande" status avseende näringsämnen, eller Området ligger i primär zon för vattenskyddsområde, eller Området har betydande påverkan på skyddad natur med värden knutna till sjöar, vattendrag eller marina miljöer.

6.1.2 Resultat från behovsbedömning

Efter utförd bedömning och beräkning av prioriteringsordning delas områdena in i olika kategorier. Kommunen har fördelat de identifierade klusterområdena i kategorierna utbyggnads-, utrednings- och bevakningsområden.

6.1.2.1 Utbyggnadsområden

Utbyggnadsområden är de områden där kommunen avser utöka verksamhetsområdet och bygga ut den allmänna VA-anläggningen för att ansluta de berörda fastigheterna. Utbyggnad av kommunal VA-försörjning innebär normalt stora investeringskostnader och vid bedömning av inbördes prioriteringsordning inom kategorin behöver även

samordningsmöjligheter med andra planer vägas in samt att hänsyn tas till att utbyggnationen sker i en logisk ordning ur ett tekniskt perspektiv.

Innan utbyggnad av kommunal VA-försörjning till ett utbyggnadsområde sker behöver det i detalj utredas vilka fastigheter som ska omfattas och ingå i verksamhetsområdet för kommunal VA-försörjning. Även samråd med berörda fastighetsägare behöver hållas innan beslut om verksamhetsområden tas i kommunfullmäktige.

Inget klusterområde identifierades som ett utbyggnadsområde.

6.1.2.2 Utredningsområden

De områden som klassas som utredningsområden behöver utredas mer ingående utifrån behovet av allmänna vattentjänster, samt hur den allmänna VA-försörjningen i grova drag i så fall kan lösas. Efter utförd utredning klassas området om som antingen utbyggnadsområde eller bevakningsområde.

De klustersområden som har identifierats som utredningsområden är:

- Kaggebo
- Skeppsgården och Vindö tomtområde

6.1.2.3 Bevakningsområden

De områden som klassas som bevakningsområden bedöms i nuläget inte ha behov av allmänna vattentjänster utan kvarstår med enskilda och/eller gemensamma enskilda VA-lösningar tills vidare.

Områdena behöver dock bevakas eftersom förutsättningar för VA-försörjningen kan förändras, t.ex. kan ny kunskap kring avloppsanläggningarnas status och recipientpåverkan framkomma efter inventering av enskilda avloppsanläggningar, alternativt att exploateringar eller ökat antal permanentboende påverkar områdets bedömning. Klassningen kommer att ses över i samband med att tillsyn av enskilda avloppsanläggningar har genomförts.

De klusterområden som har identifierats som bevakningsområden är:

- Vångsten, Lövudden
- Birkekärr
- Ringarum, Torp
- Sjögärdet
- Åbäcksnäs
- Strandvik
- Torrö
- Kömnevik
- Lilla Kalvö
- Krogsmåla
- Stora Getterö
- Lötstrandsvägen
- Vångsten Solberga
- Hummelvik
- Bokö
- Åsviks tomtområde
- Näs
- Harstena
- Kvädö Ekudden



- Lilla Getterö-Karl Gustavs väg
- Kättilö
- Lilla Getterövägen
- Getterö- Stora Bockholmen
- Breviksnäs-Gåtebovägen
- Bankeböte
- Ämtö - Lilla Bockholmen
- Kråkmarö
- Västertryserum

6.2 Nyexploatering

Vid planering av nya bostäder och verksamheter behöver behovet av VA-försörjning alltid utredas i ett tidigt skede. Frågeställningar som om VA ska lösas enskilt eller kommunalt samt om tillgänglig kapacitet finns för anslutningen behöver besvaras. Det bör också undersökas hur exploateringen förhåller sig till andra planer i kommunen så att dessa inte påverkas negativt av exploateringen.

Kommunen prioriterar utbyggnad av kommunal VA-försörjning genom översiktsplaner och detaljplaner. Inom detaljplanearbetet identifieras behovet av att inrätta verksamhetsområde för vatten, spillvatten och dagvatten. För att klargöra VA-förutsättningarna i ett tidigt skede av planprocessen hålls en dialog med VA-enheten redan vid handläggningen av planbeskedet för att fastställa om kommande bebyggelse ska anslutas till kommunalt VA.

Verksamhetsområdet för vattentjänsterna utvidgas där det är försvarbart med hänsyn tagen till miljö, hälsa, ekonomi och samhällsutveckling. Nyexploateringar med behov av kommunal VA-försörjning kan endast detaljplaneras under förutsättning att kapacitet finns eller planeras att finnas i samtliga system i VA-anläggningen.

För exploateringsområden som inte ligger i anslutning till den allmänna VA-anläggningen och där enskild VA-försörjning bedöms ha goda förutsättningar sett till människors hälsa och miljö bör den möjligheten beaktas. Det kan t.ex. vara genom en gemensamhetsanläggning som ägs och tas omhand av flera fastigheter ihop.

Exploateringar som inte kräver detaljplan, t.ex. enskilda avstyckningar, kan göra att ett område i och med avstyckningen bildar ett "större sammanhang" enligt 6 § i vattentjänstlagen. Därmed kan det innebära att kommunen blir skyldig att inrätta verksamhetsområden för relevanta vattentjänster om det i området även finns ett miljö- eller hälsoskäl. Dessa exploateringar behöver därför särskilt beaktas i samband med ansökan om förhandsbesked innan tillstånd ges.

I översiktsplanens kapitel 3 kan man läsa närmare om hur kommunen ser på bostadsförsörjningen och utvecklingen av tätorter, landsbygd och skärgård.

6.3 Hantering av enskilt VA i väntan på VA-utbyggnad

Vid planeringen för framtida verksamhetsområden behöver man utöver själva VA-utbyggnaden också planera för hur hantering av situationen "i väntan på VA-utbyggnad" ska ske. Det är viktigt att miljökontoret, bygglovs- och VA-enheten är eniga om förhållningssätten gällande de enskilda VA-anläggningarna i området som kommer ersättas av kommunalt VA.

För åtgärder och förnyelse av avloppsanläggningar som finns inom utpekat område för VA-utbyggnad ska kraven på den enskilda avloppsanläggningen anpassas till dess miljöpåverkan och till den tid som återstår tills kommunalt VA byggs ut.

Vid ansökan om förhandsbesked eller bygglov för nybyggnation måste en redovisning göras över hur vatten- och avloppsfrågan är löst eller hur det avser att lösas. Ny- eller tillbyggnad av bostadshus kan leda till ökat brukande som innebär ett ökat upptag av dricksvatten och ökat utsläpp av avloppsvatten. Det är viktigt att den som söker bygglov för ny- eller tillbyggnad som kan anses höja husets VA-standard i ett tidigt stadium får veta om kommunalt VA planeras. De bygglov som plan- och byggavdelningen anser kan ge ökade avloppsutsläpp ska skickas på remiss till miljökontoret. Miljökontoret ska då kontrollera:

- Om tillfredställande dricksvattenförsörjning avseende risk för påverkan från avloppsanläggningar kan anordnas.
- Att avloppsvatten kan omhändertas på ett godtagbart sätt med hänsyn till befintliga eller tillkommande vattentäkter samt andra miljöaspekter.

Fastighetsägaren behöver hitta den ekonomiskt effektivaste tillfälliga lösningen som uppfyller ställda miljökrav. Om den nya bebyggelsen ligger inom ett område som har en gemensamhetsanläggning för vatten och/eller avlopp kan det finnas möjlighet att ansluta bebyggelsen till den. Alternativet är att ordna med enskild tillfällig VA-försörjning.

Det allmänna förhållningssättet är att om ett område pekats ut för kommunal VA-utbyggnad inom 10 år kan tidsbegränsade tillstånd för eventuella enskilda avloppsanläggningar ges i undantagsfall. De tillfälliga tillstånden ska upphöra att gälla när förbindelsepunkt har förmedlats till fastighetsägaren.

6.4 Ersättning av onyttigbliven anläggning

Enligt vattentjänstlagen (40 §) ska VA-huvudmannen betala skälig ersättning om en enskild anläggning blir onyttig till följd av att kommunen ordnar eller utvidgar en allmän VA-anläggning. Ersättningen ska utgå från anläggningens art, ålder och skick och avser en ersättning, inte en inlösen av anläggningen. Anläggningen kvarstår med andra ord i fastighetsägarens ägo. Det behöver tas fram en policy för vilka kriterier som ska gälla för onyttigbliven anläggning.

7 VA-taxa

Den kommunala vatten- och avloppsverksamheten finansieras med avgifter. Det innebär att kostnaderna för vatten och avlopp ska mötas av intäkterna från kunderna som ingår i verksamhetsområdet. VA-verksamheten får inte gå med vinst balanserat över tid, därför får endast de avgifter som är nödvändiga för att täcka kostnaderna för VA-verksamheten tas ut.

Kommunen jobbar med att utforma VA-taxan enligt de taxeföreskrifter som anges i Svenskt Vattens P120.

8 Enskild VA-försörjning

För befintliga och planerade bebyggelsegrupper som enligt vattentjänstplanen inte ska anslutas till kommunal VA-försörjning behöver en långsiktigt hållbar VA-försörjning baserad på enskilda lösningar utvecklas och upprätthållas.

I Valdemarsviks kommun finns cirka 2 500 hushåll som inte är anslutna till det kommunala avloppsnätet. Det beror i huvudsak på det stora antalet fritidsboende i kommunen (se kapitel 3.1). I många fall innebär detta att gemensamhetsanläggningar bildas.

Havs- och vattenmyndighetens allmänna råd (HVMFS 2016:17) om små avloppsanläggningar för hushållspillvatten anger att kommuner bör ställa högre reningskrav i områden som kommunen anser vara extra känsliga för utsläpp av avloppsvatten. Enligt vattenmyndigheternas åtgärdsprogram behöver kommunerna ställa krav på hög skyddsnivå för enskilda avlopp som bidrar till att en vattenförekomst inte uppnår, eller riskerar att inte uppnå, god ekologisk status.

Vid borrning av dricksvattenbrunnar finns risk för saltvatteninträngning. Saltvatteninträngning kan även ske vid för stort vattenuttag i befintliga brunnar. Risken finns både längs kusten och i inlandet då det finns relict saltvatten i berggrunden, vilket lagrats från tidigare stadier av Östersjöns utveckling. Om saltvatten tränger in kan det skada även kringliggande brunnar och det kan ta 20-30 år innan skadan reparerats.

8.1 Tillsyn av enskilda avloppsanläggningar

Tillsyn av enskilda avlopp är en viktig åtgärd i syfte att säkerställa anläggningarnas funktion och därmed minska risk för påverkan på människors hälsa och miljön. På uppdrag av miljö- och byggnämnden ansvarar miljökontoret för tillsynen av enskilda avlopp.

Fastighetsägare med bristfälliga avlopp får förelägganden om att vidta åtgärder eller förbud att släppa ut avloppsvatten till anordningen. Vid ett föreläggande sätts tiden för att åtgärda brister till ett eller två år beroende på vilken typ av brist som avloppsanläggningen har.

Omkring år 2027 beräknas samtliga enskilda avloppsanordningar ha kontrollerats en gång. I arbetet med tillsynsplanen ska miljökontoret riskklassa anordningarna för att bedöma behovet av återkommande tillsyn och övervakning.

9 Miljöbedömning

Kommunens skyldigheter att genomföra strategiska miljöbedömningar regleras i 6 kap. miljöbalken och miljöbedömningsförordningen (2017:966). En kommun som upprättar (eller ändrar) en vattentjänstplan ska göra en strategisk miljöbedömning, om genomförandet av planen kan antas medföra en betydande miljöpåverkan.

Utifrån den genomförda miljöbedömningen i Bilaga 1 anser kommunen att genomförandet av vattentjänstplanen inte kan antas medföra en betydande miljöpåverkan och att en strategisk miljöbedömning därför inte behöver göras.

Beslut i frågan om betydande miljöpåverkan tas i samband med beslut om att anta vattentjänstplanen i kommunfullmäktige.

10 Referenser

SMHI. (2015). *Framtidsklimat i Östergötlands län*.

Statisticon. (2022). *Befolkningsprognos 2022-2031, Valdemarsviks kommun. Baserad på befolkningen i kommunen per 220630.*

Svenskt Vatten. (2023). *Vägledning vid framtagande av vattentjänstplan-komplettering av VA-plan version 2.0 (M152).*

Valdemarsviks kommun. (2016). *VA-plan, Vatten- och avloppsvattensplan för Valdemarsviks kommun. Tematiskt tillägg till översiktsplanen. Samrådshandling.*

Valdemarsviks kommun. (2018). *Översiktsplan för Valdemarsviks kommun, Östergötlands län. Antagandehandling.*

Vattenmyndigheten Södra Östersjön. (2022). *Åtgärdsprogram för vatten 2022-2027, Södra Östersjöns vattendistrikt.*